

DEPREM VE GÖÇ İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*(An Evaluation On The Relationship Between Earthquake And Migration)***Dilek TIRYAKI YENİLMEZ¹****Derleme***Makale Geliş Tarihi: 13.04.2023**Makale Kabul Tarihi: 20.06.2023***DOI: 10.53507/akademikdusunce.1282303****ÖZ**

Dünya genelinde insanların hayatları üzerinde derin ve yıkıcı izler bırakan, yeryüzünün sarsılmasına yol açan depremlerin etkilerinden birisi insanların zorunlu olarak, hayatlarını güven içerisinde sürdürebilmeleri için yer değiştirmeleri yani göç etmeleridir. Meydana gelen depremler sonucu zorunlu nüfus hareketliliğinin gerçekleştiği bilinmekle beraber gerçekleşen göçlerin birtakım sonuçları da bulunmaktadır. Hem depremlerin gerçekleştiği bölge itibarıyla hem de zorunlu göç edilen bölge itibarıyla sosyal, ekonomik, politik, kültürel alanlarda sorunlar yaşanabilmektedir. Zaman içerisinde Türkiye’de meydana gelen depremler sonucunda gerçekleşen göçlerin yaşandığı bilinmektedir. Bu çalışmanın amacı depremler ve zorunlu göç arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu çalışmada 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli 7,8 ve 7,5 şiddetinde iki büyük depremin aynı gün içerisinde gerçekleşmesi ve sonrasında birçok artçı depremlerin yaşanması, Kahramanmaraş, Hatay, Adana, Gaziantep, Kilis, Osmaniye, Adıyaman, Şanlıurfa, Malatya, Diyarbakır ve Elâzığ olmak üzere 11 ilin etkilenmesi ve yaklaşık 13,5 milyon nüfusu etkilemesi dolayısıyla binlerce insanın evlerinden ayrılarak yer değiştirmesi ele alınmaktadır. Etki alanının geniş olması ve büyük yıkım ve tahribata yol açan depremler sonucunda, afet bölgelerinden gerçekleşen zorunlu göç olgusu üzerinde durulmaktadır. 1 Mart 2023 tarihi itibarıyla afet bölgesinden yaklaşık 2,7 milyon insanın zorunlu olarak yer değiştirdikleri bilinmektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğal Afet, Deprem, Göç, Zorunlu Göç, 6 Şubat Kahramanmaraş Depremi.

ABSTRACT

One of the effects of earthquakes, which leave deep and destructive traces on the lives of people around the world and cause the earth to shake, is that people are forced to relocate, that is, migrate in order to continue their lives in safety. Although it is known that compulsory population mobility occurs as a result of earthquakes, there are also some consequences of migrations. Problems can be experienced in social, economic, political and cultural areas both in the region where earthquakes occur and in the region of forced migration. It is known that there have been migrations as a result of earthquakes occurring in Turkey over time. The aim of this study is to examine the relationship between earthquakes and forced migration. In this study, the occurrence of two major earthquakes with a magnitude of 7.8 and 7.5 on the same day on 6 February 2023, centred in Kahramanmaraş, with many aftershocks, affecting 11 provinces including Kahramanmaraş, Hatay, Adana, Gaziantep, Kilis, Osmaniye, Adıyaman, Şanlıurfa, Malatya, Diyarbakır and Elâzığ, and affecting a population of approximately 13.5 million, causing thousands of people to leave their homes and relocate. The phenomenon of forced migration from disaster areas as a result of earthquakes, which have a wide area of impact and cause great destruction and devastation, is emphasised. As of 1 March 2023, it is known that approximately 2.7 million people have been compulsorily displaced from disaster areas.

Keywords: *Natural Disaster, Earthquake, Migration, Forced Migration, 6 February Kahramanmaraş Earthquake.*

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, dilek.tiryaki23@gmail.com, ORC-ID: 0000-0002-8999-7155.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Dilek Tiryaki Yenilmez %100 katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bulunmamaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişiler ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer-Review: Independent double blind

Author Contributions: Dilek Tiryaki Yenilmez contributed 100% to the study.

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study

Ethics Approval: Ethical approval has not been obtained.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

Giriş

Dünyada her yıl milyonlarca insanın gönüllü ya da zorunlu olarak yer değiştirdikleri bilinmektedir. Göçlerin gerçekleşmesinde itici ve çekici faktörlerin başat rol üstlendikleri kabul edilmektedir. Gerçekleşen göçler arasında, genelde itici faktörlerden kaynaklanan zorunlu göçler, toplum hayatı üzerinde farklı etkiler bırakabilmektedir. İnsanların zorunlu olarak bir yerden başka bir yere göç etmesi farklı nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Zorunlu göçlerin yaşanmasında çatışmalar, zulümler, kargaşalar, savaşlar, iç çatışmalar, siyasi baskıların yanı sıra iklim değişiklikleri, kıtlık, kuraklık ve yoksulluk yanı sıra seller, depremler gibi doğal afetler etkili olabilmektedir. Afetler dolayısıyla insanlar güvenli bir yere geçici ya da kalıcı olarak göç etme noktasında hayatlarını devam ettirmeye çalışmaktadırlar (Berker, 2016: 676; Falck vd., 2011: 1; Hugo, 1996; Oliver-Smith, 2006; Sarvimaki vd., 2009: 3; Varol ve Gültekin, 2016: 45 Yıldız vd., 2017: 1426-1427).

Doğal afetler istenilmeyen, arzu edilmeyen olaylar olması yanında insanların ölmesine, yaralanmasına, engelli duruma düşmesine sebebiyet verebileceği gibi evlerin, işyerlerinin yok olmasına, alt yapının tahribata uğraması yanında ülke ekonomilerinde de ciddi kayıplar yaratabilmektedir. Etkilediği alanın geniş olması durumunda derin izler bırakan depremler de üzerinde dikkatle durulması gereken bir doğa olayıdır.

Doğal afet olarak değerlendirilen depremler, can kayıpları dışında zorunlu göçlerin gerçekleşmesi neticesinde insanların yerlerinden edilmelerine de yol açmaktadır (Şengül vd., 2012: 128; Yıldız vd., 2017: 1428-1429). Bu bağlamda depremlerin etkilediği alanın genişliği ve etkilenen nüfus sayısının yüksekliğiyle paralel olarak göçler de daha çok gerçekleşmektedir (Peker ve Şanlı, 2022: 127; Varol ve Gültekin, 2016: 46).

Bilimsel araştırmalara göre dünya genelinde gerçekleşebilecek doğal olaylar ve afetler neticesinde nüfus hareketliliklerinin de artabileceğini vurgulanmaktadır (IOM, 2011: 13; Myers, 2002: 611; Yıldız vd., 2017: 1427).

Depremlerin insan hayatı üzerindeki olumsuz etkileri tartışmasızdır, insanların sevdiklerini kaybetmesi, evlerini kaybetmesi kısacası maddi ve manevi yönden dezavantajlı konuma düşmesine ek olarak bir de zorunlu olarak göç etmeleri eklenince yaşayacakları sorunlar daha da ağırlaşabilmektedir.

Bu çalışmada doğal afetlerden birisi olan depremlerin göçe neden olması üzerinde durulacaktır öncelikle kavramsal olarak deprem ve zorunlu göç kavramlarına değinilecektir ve Türkiye’de yaşanan depremlerle göçler arasındaki ilişki üzerinde durulacaktır. Son olarak 6

Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli depremler sonucunda yaşanan göç olgusu ve depremin ağır tahriplere neden olması yanında ciddi bir göç dalgası yaşanması konularına yer verilecektir.

1. Kavramsal ve Teorik Çerçeve: Deprem ve Zorunlu Göç

Önlenemeyen doğal afetlerden birisi olan deprem, yer kabuğu ya da deniz yüzeyinin yakınında ya da derinliklerindeki patlama ve kırılmalar sonucunda meydana gelmesi olarak tanımlanabilmektedir (Yaman ve Düger, 2017: 5). Bir başka ifadeyle yer kabuğundaki kırılmalar dolayısıyla ani olarak ortaya çıkan titreşimlerin dalgalar halinde yayılarak geçtikleri ortamları ve yer yüzeyini sarsma olayına deprem denilmektedir (İşçi, 2008: 959; AFAD, 2023).

Bir başka tanıma göre deprem yeryüzünün altındaki kaya malzemelerinin ani hareketiyle oluşan zayıf veya şiddetli yer sarsıntısı olarak tanımlanmaktadır. Depremler tektonik plaka sınırından kaynaklanmaktadır. Kısacası yeryüzünün sarsılması şeklinde tanımlanan deprem kavramı, her yöne hareket eden dalgalar oluşturan enerji salınımından kaynaklanmaktadır. Sismik dalgalar olarak adlandırılan titreşimler depremlerden kaynaklanır ve sismograf adı verilen aletlerle kaydedilmektedir (FronD-Scribd, 2023; Drishtias, 2023).

Başka bir anlatımla deprem kavramı, insanın hareketsiz kabul ettiği ve güvenle ayağını bastığı toprağın hareketlenebileceğini ve üzerinde bulunan yapıların tahribata uğrayıp, can ve mal kayıplarına yol açabilecek öngörülemeyen ve önlenemeyen bir doğa olayı şeklinde de ifade edilebilmektedir (AFAD, 2023).

Önemli ve yıkıcı doğal afetlerden birisi olan deprem olayı meydana geldikten sonra farklı etkiler yaratabilmektedir. Depremlerin yarattığı etkilerden birisi insanların yaşadıkları yeri belirli süreli ya da sürekli olarak yer değiştirmesine sebebiyet veren göçtür. Göçler farklı nedenlerle gerçekleşse dahi insan hayatını derinden etkilemektedirler. Nitekim depremler sonrası yaşanan göçler, insanların zorunlu olarak yerinden edilmelerine yol açmaktadır. Bu bağlamda öncelikle kısaca göç kavramına değindikten sonra zorunlu göç kavramına yer verilecektir. Göç kavramıyla ilgili ulusal ve uluslararası yazında farklı ifadelere yer verilmektedir. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından yapılan göç kavramı, bir devletin ülke sınırları içinde gerçekleşen yer değiştirme ya da uluslararası anlamda bir sınırın geçilmesi ile gerçekleşen yer değişikliği şeklinde tanımlanmaktadır (IOM, 2009: 22).

Bir başka tanıma göre göç kavramı, toplum üzerinde ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi yapı üzerinde değişiklik yapabilecek yer değiştirme hareketidir (Özer, 2004: 11). Yeni bir düzen kurmak, evlilik, iş değişikliği, eğitim alma, istihdam olanakları, siyasi baskılar,

yoksulluk, kıtlık, kuraklık gibi farklı birçok nedenle yurt içinde farklı illere doğru yer değişikliği olabileceği gibi göçlerin yönü yurt dışına doğru da gerçekleşebilmektedir. Bazı göçler kişilerin ya da ailelerinin kendi istek ve iradeleriyle gerçekleşirken bazı göçlerin mecburiyet sonucu gerçekleştiği de bilinmektedir. Kısacası göçler hangi noktaya doğru gerçekleşirse gerçekleşsin bir yer değişikliği yani coğrafi mekân değişikliğinin geçici ya da kalıcı olarak yapılmasını ifade etmektedir.

Göç ile ilgili yapılan tanımların ortak noktası hangi sebeple meydana gelirse gelsin bir yer değiştirmeyi ifade etmektedir. Göçler, kısa süreli ya da uzun süreli olabileceği gibi yurt içi ya da yurt dışı farklı biçimlerde de yer değişimleri yaşanabilmektedir. Göçlerin farklı nedenleri olabilmektedir bir başka ifadeyle bazı durumların ortaya çıkması, insanların coğrafi mekân değişikliği yapmalarına yol açabilmektedir. İnsanların yerlerinden edilmeleri eğer bir zorunluluk durumundan kaynaklanıyorsa zorunlu göç olarak ifade edilebilmektedir.

Zorunlu göç kavramına yer verilecek olursa, kişilerin istekleri dışında ikamet ettikleri yerlerden ayrılmaları ya da yerinden edilmeleri anlamına gelmektedir. Birleşmiş Milletler tarafından zorunlu göç şu şekilde tanımlanmıştır (Kalin, 2005: 1-2; Tekin, 2011: 93):

Zorunlu göçe maruz kalanları ya da ülke içinde yerinden olmuş kişileri; zorla ya da mecbur kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden, özellikle silahlı çatışmaların etkilerinden, genel olarak şiddet içeren durumlardan, insan hakları ihlallerinden veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerden korunmak için, uluslararası kabul görmüş devlet sınırlarını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişi veya bu tip kişilerden oluşan gruplar

Bir başka anlatımla kişilerin bir yerden başka bir yere göç etmesi, bir nedenden ileri geliyorsa ya da zorunluluk durumundan kaynaklanıyorsa zorunlu göç olarak ifade edilebilmektedir (Erkan, 2002: 171).

Zorunlu göçlerin sebepleri arasında gösterilebilecek olaylardan birisi olan deprem, insanların istemeden, yaşadıkları yerlerden geçici süreli ya da kalıcı olarak ayrılmalarına yol açmaktadır. Nitekim yıllar boyunca Türkiye’de de gerçekleşen depremler dolayısıyla insanların, zorunlu olarak göç ettikleri görülebilmektedir (Berker, 2016: 679; Taşçı, 2009: 90-91; Tamer ve Bilvural, 2018: 14).

Bir toplum içerisinde insanların yaşadıkları yerlerden ayrılmalarında ve zorunlu göçe maruz kalmalarının nedenlerinden birisinin yeryüzünün sarsılması şeklinde ifade edilen deprem, doğal afet nedeniyle gerçekleştiği bilinmektedir. Deprem dolayısıyla gerçekleşen zorunlu göçler süre açısından geçici olabildiği gibi uzun süreli ya da kalıcı olabilmektedir.

2. Türkiye’de Depremler Nedeniyle Gerçekleşen Göçler

Deprem kuşağı üzerinde yer alan Türkiye tarihinde, etki alanının geniş olduğu büyük depremler yaşamıştır. Şüphesiz ki gerçekleşen depremlerin yıkıcılığı afet boyutuna ulaşmıştır (Aktürk ve Albeni, 2002: 1). Büyük yıkımlara yol açan depremler, ülkelerde binlerce insanın hayatını kaybetmesine neden olurken binlerce insanın da hayatını daha güvenli alanlarda sürdürebilmek gibi farklı yerlere zorunlu olarak göç etmesine yol açabilmektedir. Depremler aynı zamanda birçok insanın fiziksel ve ruhsal sağlıklarının olumsuz etkilenmesine, sosyal sorunlara sebebiyet verirken ülke ekonomilerini de derinden etkileyebilmektedir (Lomnitz ve Wisner, 2012).

Türkiye’de yaşanan depremlerin, insanları psikolojik, sosyal, ekonomik yönden etkilemesi ve büyük kayıplara sebebiyet vermesi dolayısıyla insanların yaşadıkları yerlerden zorunlu olarak ayrılmalarına neden olmaktadır. Depremlerin gerçekleştiği alanlarda konutlar, altyapı sistemi, ulaşım ağları, sanayi bölgeleri zarar gördüğü ve tahribata uğradığı için insanların kısa ya da uzun süreli olarak göç etmeleri mecburiyet halini alabilmektedir (Fırat, 2022: 48,51).

Göçlerin yönü ele alındığında il içi, il dışı şeklinde olabildiği gibi ülke dışına doğru da gerçekleşebilmektedir (Fırat, 2022: 57). Nitekim insanların depremler dolayısıyla ya da çevre değişikliği tehlikesi karşısında ikamet ettikleri alandan geçici ya da kalıcı olarak göç etmeleri, çevresel mülteci kavramını ifade etmektedir (Oliver-Smith, 2006; El-Hinnawi, 1985: 4; Fırat, 2022: 57). Çevresel mülteciler, depremler gibi doğal afetler nedeniyle ortaya çıkan sorunlar nedeniyle buldukları yerlerden ayrılmak durumunda kalabilmektedirler.

Geçmişten günümüze Türkiye’de büyük ve yıkıcı depremlerin yaşanmasıyla birlikte birçok insan hayatını kaybederken ve yaralanırken önemli bir kesimde buldukları bölgeden ayrılmak zorunda kalmıştır. Depremler sonucunda yaşanan göçlere baktığımızda, bu göçler uzun süreli olabileceği gibi kısa süreli de olabilmektedir. Yaşanan göç sonrasında hem deprem bölgesinde hem de gidilen şehirlerde farklı sorunların da yaşandığı aşıkardır ancak insanlar hayatlarını belirli bir düzeyde sürdürebilmek için yaşadıkları yerden ayrılmak zorunda kalmaktadır.

Türkiye’de yaşanan bazı depremlerle göç arasındaki ilişki kurmak ve göçün boyutunu ifade etme noktasında 1999 Gölcük Depremi ele alındığında; deprem sonucunda toplam nüfus artmasına karşın bölgenin aldığı göç oranı düşerken verdiği göç oranının bir önceki yıla kıyasla iki katından fazla olduğu belirtilmektedir (Peker ve Şanlı, 2022: 141). 1999 Depremi’nin

etkilediği illerin (Kocaeli, Sakarya, Yalova, Bolu, Bursa, Eskişehir ve İstanbul olmak üzere yedi il etkilenmiştir) (Aktürk ve Albeni, 2002: 1), Türkiye'nin sanayi bakımından önem arz eden kentlerini ve kalabalık nüfus yoğunluğunu barındırdığı bilinmektedir. Gerçekleşen depremden sonrasında en az 25.000 insanın birçok farklı yere göç ettiği ifade edilebilmektedir (Scawthorn, 2000: ix, 1; Südaş, 2004: 78; Varol ve Gültekin, 2016: 49). 17 Ağustos 1999 Gölcük depremi neden olduğu can kayıpları yanında, deprem sonucunda gerçekleşen göçler neticesinde özellikle ilçenin nüfusunun azaldığı belirtilmektedir (Südaş, 2004: 78).

23 Ekim 2011 ve 9 Kasım 2011 tarihinde Van merkezli deprem sonucunda yüzbinlerce insan belirli süreliğine de olsa yaşadıkları yeri terk ederek Van'dan ayrıldıkları ve ani bir göç dalgası yaşattıkları bilinmektedir (Peker ve Şanlı, 2022: 141; Tuna vd., 2012; Varol ve Gültekin, 2016: 49). İstatistiklerle ifade edildiğinde deprem sonrasında yaklaşık 250.000 bin kişinin geçici olarak şehirden ayrıldıkları görülmektedir. İnsanların göç ettikleri yerler arasında yoğunluğu özellikle de iklim şartlarının uygun olduğu Akdeniz, Ege ve Marmara Bölgelerine doğru gerçekleşmiştir. Tercih edilen iller arasında yoğunluğu İstanbul oluştururken, devamında Mersin, Antalya, Ankara, Bursa, Adana ve İzmir gelmektedir (Yıldız vd., 2017: 1426). Sadece farklı illere değil aynı zamanda il içerisinde de deprem neticesinde yer değiştirme hareketliliğinin yaşandığı bilinmektedir (Deniz vd., 2016: 68).

2020 depremi sonrası Elâzığ için de benzer ifadelerde bulunmanın mümkün olduğu belirtilebilmektedir. Bu bağlamda Elâzığ yine deprem sonucunda göç veren iller arasında sayılabilmekte ve şehrin nüfusunun göç sonucunda azaldığı örneğin 2019 yılında 591.098 kişilik nüfusa sahipken deprem sonrasında nüfusun 588.088 kişi olarak saptandığı ifade edilebilmektedir. İzmir Depremine yer verildiğinde de aynı ifadelerde bulunulabilmektedir (Peker ve Şanlı, 2022: 141).

Türkiye'nin bir deprem ülkesi olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak; gerçekleşen depremler sonucunda zorunlu göçe maruz kalan insanların olduğu bilinmektedir. Göç hareketliliği neticesinde kalabalık ve büyükşehirlerin, depremden etkilenenler tarafından tercih edilmesiyle daha da kalabalık hale gelmesine diğer taraftan ise afet bölgelerinin hem depremden kaynaklı can kayıpları ve göç sonucunda nüfus azalmasının yaşanması dolayısıyla ülke içerisinde nüfus dağılımının dengesiz bir seyir izlemesine yol açmaktadır. 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan büyük ve ağır kayıplara yol açan Kahramanmaraş depremleri sonucunda da yer değiştirme hareketi yaşandığı ve bu sürecin etkili ve verimli planlama ve organizasyonlarla takip edilmesi gerekliliği önemle ifade edilmektedir (İlkeanaliz, 2023).

Ülkenin demografik yapısında değişimlere yol açan depremlerin hem gidilen bölgelerde hem de afet bölgelerinde koordinasyon olmadığı, planlama yetersiz kaldığı durumlarda ciddi sorunlar yarattığı bilinen bir gerçektir.

Deprem nedeniyle yaşanan zorunlu göçler neticesinde; parasal imkansızlıklar, toplumsal uyumsuzluk, eğitim hayatının kesintiye uğraması, barınma sorunu, işsizlik, psikolojik sorunlar, sosyal dışlanma, ayrımcılık problemleri gibi sıkıntılar görülebilmektedir (Fırat, 2022: 59).

3. 6 Şubat Kahramanmaraş Depremi ve Göç

Bu başlık altında önemli bir nüfus kesimini etkileyen ve ağır yıkıma ve acıya yol açan 6 Şubat Kahramanmaraş merkezli depremler sonucunda, afet bölgelerinde yaşayan insanların zorunlu göç hareketlilikleri üzerinde durulacaktır.

6 Şubat 2023'te gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli depremlerin merkez üssü Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçeleri olan büyüklükleri sırasıyla 7,8 ve 7,5 olan iki büyük deprem meydana gelmiştir. 6 Şubat depremleri sonucunda Türkiye'de 10'dan fazla il derinden etkilenirken, depremden etkilenen illerde yaklaşık 13,4 milyon insanın yaşadığı bilinmektedir (Birgün, 2023; IOM, 2023; İlkeanaliz, 2023; Laleoğlu, 2023; Sağıroğlu, Ünsal ve Özenci 2023: 1-2; Wikipedia, 2023).

Büyük yıkıma yol açan ve binlerce insanın hayatını kaybetmesine ve yaralanmasına neden olan 6 Şubat Kahramanmaraş Depremleri milyonlarca insanı etkilemiştir ve binlerce insanın, zorunlu olarak farklı şehirlere göç etmesine neden olmuştur. 6 Şubat depremlerinin Türkiye'nin 10'dan fazla ilini etkilemesi sonucu ve depremin ağır ve büyük yıkım yaşatması, deprem bölgesinde hayatta kalanların, yaşam koşullarının zor olması ve depremin meydana geldiği zaman itibariyle ağır kış şartlarının hüküm sürmesi ve bölgede artçı sarsıntıların devam etmesi gibi farklı gerekçelerle deprem bölgesinden geçici ya da kalıcı olarak kendilerini daha güvende hissedecekleri illere göç etmek, başvuru temel çıkar yolundan birisi olarak görülmektedir.

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından hazırlanan "Deprem Sonrası Göç ve İnsan Hareketlilikleri" raporunda depremin yıkıcı etkilerinden uzaklaşmak için yaşadıkları yerlerden ayrılmaları sonucunu doğurmuştur (Gazateduvar, 2023; Sağıroğlu, Ünsal ve Özenci, 2023: 3).

Deprem bölgesinde yaklaşık 1,7 milyon mültecinin de yaşadığı ifade edilmektedir ve 6 Şubat depremlerinden mültecilerde ciddi derecede etkilenmişlerdir. Deprem sonrası yaşanan

göç dalgasından Suriyeliler de payını almıştır ve onlar da yaşadıkları yeri terk ederek ya Suriye topraklarına ya da Türkiye'nin farklı illerine göç etmişlerdir (Birgün, 2023).

Depremzedelerin, hayatta kalma mücadelelerinin bir parçası olarak görülen yer değiştirme, risk teşkil eden afet bölgelerinden ayrılmalarıyla sonuçlanmaktadır. Büyük 6 Şubat depremleri sonucunda net bir veri olmamakla birlikte büyük bir yer değişikliği ve nüfus hareketliliklerinin yaşandığı gözlemlenmektedir. Kamusal kaynakların açıklamalarına göre 200 bin, bazı tahminlere göre üç milyon insan, kendilerini güvende hissedebilecekleri yerlere doğru, yıkılan şehirlerden ayrılmak zorunda kaldılar (Birgün, 2023).

Yıkıcı deprem sonucunda, bazı haberler gerçekleşen göçün boyutu hakkında bilgi vermektedir. Nitekim depremden derinden etkilenen ve büyük yıkımların yaşandığı yerlerden birisi olan İskenderun'da bir otogar yöneticisi, depremin üçüncü gününde İskenderun'dan yaklaşık 40 bine yakın insanın zorunlu olarak yaşadıkları yerden ayrıldığını ifade ederken, bir Türk Hava Yolları yetkilisinin, depremin ilk günlerinde 44 bin 716 kişinin deprem bölgesinden ayrıldıklarını belirtmektedir. Depremin on birinci gününde Malatya Valiliği'nin açıkladığı verilere bakılırsa 86 bin kişinin Malatya'dan ayrıldığını söylemektedirler. Fakat bazı görüşlere bu rakamların daha yüksek olduğu iddia edilirken söz konusu rakamlara kırsal bölgelere ya da yakın ilçelere gidenlerin rakamlarda yer almadıkları da belirtilebilmektedir (Birgün, 2023).

Bazı kaynaklara göre depremden etkilenen şehirlerdeki yaklaşık 2 milyon kişinin farklı yerlere doğru gittiklerine dair ifadelere de rastlanılmaktadır (Gazateduvar, 2023). 1 Mart 2023 tarihli Uluslararası Göç Örgütü tarafından yayımlanan rapora göre göçmenlerde dahil olmak üzere tahminen 2,7 milyon kişinin yerinden edildiğini belirtmektedir (IOM, 2023: 2; Sağiroğlu, Ünsal ve Özenci 2023: 6).

6 Şubat depremleri sonucunda, afet bölgesinden ayrılanların sayısı ile ilgili kesinlik olmamakla birlikte tahminlere göre rakamlara bakılırsa durumun vahametinin gözler önünde olduğu söylenebilmektedir.

Deprem felaketi sonucunda, afet bölgelerinden ayrılan insanların gittikleri yerlere göre üç eğilim yaşandığı belirtilmektedir. Bunlardan birinci eğilimin, ağır yıkıma maruz kalan şehirlerden uzaklaşanların nispeten daha güvenli olduğunu düşündükleri köylere ya da kırsal alanlara doğru gerçekleşen hareketliliktir (Birgün, 2023).

Bir diğer eğilim ise depremden etkilenmeyen illere doğru gerçekleşen göç hareketidir. Bu iller arasında öncelikle Mersin, Diyarbakır ve Antalya gibi şehirler, önemli bir çekim merkezi haline gelmiştir. Sadece bu illerle sınırlı kalmamakla birlikte diğer illere doğru hareketliliğin

gerçekleştiği de bilinmektedir. Bu bağlamda Mersin hem depremden etkilenmeyen hem de afet bölgelerine coğrafi olarak yakın olması ve depremden etkilenen şehirdeki insanların yakınlarını bulunması, iş imkânı bulundurması gibi farklı nedenlerle en çok tercih edilen iller arasında görülmektedir. Diğer taraftan şehre gelen nüfusun yoğun olması, kira fiyatlarının ciddi oranda yükselmesine yol açarken, belediye tarafından depremden etkilenen insanların barınabilmeleri amacıyla sunulan barınma alanlarının da çok hızlı bir şekilde dolmasına yol açmıştır. Yetkililer tarafından dile getirilen ifadelerle göre; şehrin 250 binin üzerinde depremzedeyi ağırlaması bir başka ifadeyle afet bölgelerinden göç alması ekonomik, sosyal, psiko-sosyal, kültürel farklı sorunların yaşanabileceğini belirtilmektedir (Birgün, 2023; Sento, 2023).

Son olarak üçüncü eğilim ise İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük illere doğru gerçekleşen göç hareketidir. Ekonomik imkanları daha iyi olan depremzedeler ve söz konusu illerle akrabalık ilişkilerinin bulunması gibi farklı nedenlerle yer değiştirmektedirler. Afet bölgelerine coğrafi konum itibarıyla bu bölgelere göç eden depremzedelerin, kalıcı olarak şehirlere yerleşebileceği vurgulanmaktadır. Nitekim daha önce depremler sonucu uzak mesafelere göç eden kişilerin geri dönüş eğiliminin daha sınırlı kaldığına yönelik çalışmalar bulunmaktadır (Birgün, 2023).

Yukarıda adı geçen raporda, afet bölgelerinden depremden etkilenmeyen bölgelere doğru gerçekleşen hareketliliğin ne kadarının kısa süreli ne kadarının uzun süreli süreceğini belirlemenin ya da yorumlamanın daha erken olduğu belirtilirken, afet bölgelerinden göç vermenin yükseleceğine yönelik bir durumda gözden uzak tutulmaması gerektiği belirtilmektedir (Gazeteduvar, 2023).

6 Şubat depremlerinin coğrafi olarak geniş bir alanı etkilemesi ve büyük yıkıma yol açması nedeniyle, afet bölgelerinden zorunlu olarak göç eden insanların zamanla daha az kişinin memleketlerine döneceği vurgulanmaktadır. Özellikle deprem bölgesinin, deprem öncesinde de zaten dışarıya göç veren iller arasında yer alması da deprem sonrası gerçekleşecek göç hareketini etkileyebilecektir. Dolayısıyla bazı şehirlerin sosyo-ekonomik nitelikleri sebebiyle yoğunlaşma olacağı da ifade edilen konular arasındadır. Şöyle ki Bursa, İzmir, İstanbul, Antalya, Mersin, İstanbul, Ankara bu şehirler arasında sayılabilmektedir. Göç alma ihtimali olan şehirler arasında diğer illere göre nispeten daha az etkilenen Gaziantep ve Diyarbakır'ın yanı sıra Van'ın da ileriki zamanlarda göç alma ihtimalini yüksek olabileceği belirtilmektedir (Gazeteduvar, 2023).

Yıkıcı depremin etkilerinin ardından insanların hayatlarını daha güvenli yerlerde sürdürmek istemeleri gibi önemli ve farklı gerekçelerle yer değiştirmek istemeleri ve göç hareketliliğinin yaşanması ilk aşamada başvurulan yöntemlerden birisi olsa da süreç içerisinde hem afet bölgelerinde hem de gidilen bölgelerde farklı birtakım sorunların yaşanacağı da aşikardır. Bu sorunların etkilerinin kısa vadede azaltılması orta ve uzun vadede ortadan kaldırılması, şehirler arasında dengesizliklerin giderilebilmesi için hayati önlemlere ve politikalara acilen gereksinim duyulabilmektedir. Nitekim bazı şehirler yoğun nüfusu absorbe etmede zorluk yaşayabileceklerdir. Bu bağlamda ekonomik, sosyal, kültürel, ahlaki, politik, alt yapı gibi alanlarda sorunların yaşanmaması amacıyla önemli tedbirlerin zaman geçmeden hayata geçirmesi büyük öneme sahiptir.

Deprem sonrasında gerçekleşen göç sonucunda afet bölgeleri, beşerî sermaye gücünün azalması ya da kaybolması sorunuyla da yüzleşmektedirler. Beşerî ya da insan sermayesinin önemli olması yanında beşerî kaynağın, afet bölgelerinden kaybolmaması ve korunması, kent kültürünün muhafaza edilebilmesi amacıyla geri dönüşlerin teşvik edilmesi ve hızlandırılması elzem olarak görünmektedir (Gazeteduvar, 2023; Birgün, 2023; Sağiroğlu, Ünsal ve Özenci 2023: 16).

Gerçekleşen göç hareketlilikleriyle, deprem bölgesinden ayrılan nüfusun gittikleri yerlerde de farklı sıkıntılar yaşayabileceği gözden uzak tutulmamalıdır. Gidilen yere toplumsal uyum sürecinde zorluk yaşanabileceği, ekonomik zorlukların yanı sıra sosyal dışlanma ve ayrımcılık problemiyle karşılaşabilecekleri yanında psikolojik sorunlarda yaşayabileceklerdir.

Göç eden nüfusun ihtiyaçlarının ve sorunlarının ele alınması ve gerekli maddi ve manevi yardımların sunulması önem arz etmektedir (Birgün, 2023). Hem ağır kayıplar veren hem de psikolojik bunalım yaşayabilecek olan depremzedelerin korunması önemli bir konudur.

Bir başka anlatımla zorunlu göçe maruz kalan, deprem mağduru insanların yeniden yerleştirme süreçlerinin sağlıklı ve dengeli bir şekilde gerçekleştirilmesi yanında sağlık, güvenlik, istihdam olanakları, eğitim, sosyal uyum, psikolojik destek gibi yaşam ve çalışma şartlarıyla ilgili eksikliklerinin giderilmesi, bu sürecin olumsuz etkisini bir nebze de olsun hafifletebileceği gibi yeniden toparlanma süreçlerinde de büyük kolaylıklar sağlayacaktır (İnsamer, 2023).

Sonuç

Doğal afetlerin toplum hayatı üzerindeki etkilerinden birisi olan zorunlu göç olayına, Türkiye’de 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremlerin 11 ili (Kahramanmaraş,

Hatay, Gaziantep, Adana, Kilis, Osmaniye, Malatya, Elâzığ, Şanlıurfa, Diyarbakır, Adıyaman) etkilemesi sonucunda afet bölgelerinden, depremin etkilemediği, güvenli olan illere doğru yer değişikliğinin yaşandığına tanıklık edilmektedir. Son verilere göre yaklaşık 2,7 milyon insanın afet bölgesinden zorunlu olarak ayrıldıkları ifade edilmektedir. Zorunlu göçe maruz kalan, depremden etkilenen kesimin öncelikli olarak hayatlarını daha güvenli ve sağlıklı olarak idame ettirebilmek amacıyla geçici ya da kalıcı olarak Türkiye'nin farklı illerine yayılmaları ile sonuçlanmaktadır. Şüphesiz ki depremden etkilenen mültecilerin ise yine afet bölgelerinden ayrılıp Suriye topraklarına da geçtikleri bilinmektedir. Bu bağlamda deprem sonrası sürece bakıldığında önemli ve kalabalık bir nüfus kesiminin evlerinden oldukları ve yer değiştirdikleri bilinmektedir. Özellikle doğal afetler sonucu gerçekleşen göçlerin durumu ele alındığında kritik öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Hem afet bölgelerinin yeniden toparlanması sürecinde beşerî sermaye yani insan gücü kaybının yaşanması ilgili bölgeleri olumsuz yönde etkileyebilirken hem de gidilen yerde aşırı nüfus birikimine yol açması dolayısıyla nüfusun dengesiz dağılımına sebebiyet verebilmektedir. Bunlara ek olarak gidilen yerdeki konut piyasasına talebin yoğun olması dolayısıyla kira ve konut fiyatlarının yükselmesi yanında, eğitim, sağlık, güvenlik, alt yapı gibi birtakım hizmetlerin sunumunda aksamalara yol açabileceği gibi, toplum içerisinde kültürel farklılıklardan kaynaklı sosyal dışlanma ve ayrımcılık problemleri yaşanabilecektir. Diğer yandan istihdam imkanlarının kısıtlı olması işsizlik oranlarının yükselmesine ve belki de toplum içerisinde siyasi görüş farklılıklarının anlaşmazlık problemleri yaşanmasına yol açabileceği gözden uzak tutulmamalıdır. Özetle deprem sonucu gerçekleşen göçlerin ülke geneline dengeli ve özenli dağılımı için sürecin uzmanlar tarafından planlanarak ve belli bir eşgüdüm içerisinde gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca çocuklar, gençler ve yaşlılar gibi dezavantajlı grupta yer alan kesimin bu süreçte özel olarak korunması gerekliliğinin de altı çizilmelidir. Son olarak afet bölgesinin yeniden toparlanması ve iyileştirilmesi noktasında da bölgeye geri dönüşlerin sağlanması ve teşvik edilmesi için etkili bir koordinasyon sürecinin çok katılımlı yani farklı tarafların katılımcılarının yer aldığı kişilerin katılımıyla ele alınması nüfus ve göç ve bağlamında değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- AFAD, (2023). Deprem nedir, <https://www.afad.gov.tr/deprem-nedir>, Erişim Tarihi: 08.04.2023.
- Aktürk, İ. ve Albeni M. (2002). Doğal Afetlerin Ekonomik Performans Üzerine Etkisi: 1999 Yılında Türkiye'de Meydana Gelen Depremler ve Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 1-18.

- Berker, A. (2016). Zorunlu Göçün Yol Açtığı Refah Kaybının İncelenmesi: Yaşam Memnuniyeti Yaklaşımı. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 43, 675-706.
- Birgün, (2023). Deprem Sonrası Büyük Göç: Çözüm Mü, Yeni Sorunlar Mı?, <https://www.birgun.net/haber/deprem-sonrasi-buyuk-goc-cozum-mu-yeni-sorunlar-mi-422004>, Erişim Tarihi: 02.04.2023.
- Deniz, O. ve Yıldız, M. Z. (2016). 2011 Van Depreminin Kentteki Sığınmacılar Üzerine Etkisi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 2(35), 63-74.
- Drishtias (2023). <https://www.drishtias.com/pdf/1597567899-earthquake-4.pdf>, Erişim Tarihi: 04.04.2023.
- El-Hinnawi, E. (1985). *Environmental Refugees*. Nairobi: United Nations Environmental Programme.
- Erkan, R. (2002). *GAP Bölgesinde Nüfus Hareketleri ve Göç*. GAP Yöresinde Nüfus, Çevre ve Kalkınma Konferansı, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.
- Falck, O., Hebllich, S., ve Link, S. (2011). The Evils of Forced Migration: Do Integration Policies Alleviate Migrants' Economic Situations. *Discussion Paper Series*, 5829.
- Fırat, M. (2022). Deprem ve Toplumsal Etkileri. *Tezkire Dergisi*, 80, 47-72.
- FronD, D. Jr.-Scribd, (2023). What is an Earthquake, <https://www.scribd.com/document/451347448/What-is-an-Earthquake-docx#>, Erişim Tarihi: 04.04.2023.
- Hugo, G. (1996). Environmental Concerns and International Migration. *International Migration Review*, 30(1), 105-131.
- Gazeteduvar, (2023). Depremzede Aile 3 Gün 'Tıfil'in Kurtarılmasını Bekledi, <https://www.gazeteduvar.com.tr/depremzede-aile-3-gun-tifilin-kurtarilmasini-bekledi-haber-1605557>, Erişim Tarihi: 01.04.2023.
- IOM, (2004). *Glossary on Migration*. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü.
- IOM, (2011). *Climate Change, Migration and Critical International Security Considerations*. Geneva: Report No.42.
- IOM, (2023). *2023 Earthquakes Displacement Overview-Türkiye*. DTM IOM Displacement Tracking Matrix, 1 March 2023.
- İlkeanaliz, (2023). Deprem Sonrasında Nüfus, Göç ve İkinci Mekanların Önemi, <https://www.ilkeanaliz.net/2023/02/16/strongdeprem-sonrasinda-nufus-goc/>, Erişim Tarihi: 02.04.2023.
- İnsamer, (2023). Deprem Sonrası Göç ve Mültecilerin Yeniden Yerleşimi Meseleleri <https://www.insamer.com/tr/deprem-sonrasi-goc-ve-multecilerin-yeniden-yerlesimi-meseleleri.html>, Erişim Tarihi: 01.04.2023.
- İşçi, C. (2008). Deprem Nedir Nasıl Korunuruz. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 3(9), 959-983.
- Kalin, W. (2005). *Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler Açıklayıcı Notlar*, BM Brooking Enstitüsü Yerinden Olma Projesi (K. Altıparmak, Çev), Ankara: İmaj Kitabevi.
- Laleoğlu, B. (2023). Uluslararası Veriler Işığında 6 Şubat Depremleri. *Kriter Dergi*, 77, <https://kriterdergi.com/dosya-deprem-ve-afet-yonetimi/uluslararasi-veriler-isiginda-6-subat-depremleri#:~:text=AFAD%2C%206%20%C5%9Eubat'ta%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fen,ve>

%20orta%2Db%C3%BCy%C3%BCk%20deprem%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fmi%C5%9Ftir., Erişim Tarihi: 08.04.2023.

- Lomnitz, C. ve Wisner, B. (2012). Earthquakes. https://www.researchgate.net/publication/288969202_Earthquakes, Erişim Tarihi: 04.04.2023.
- Myers, N. (2002). Environmental Refugees: A Growing Phenomenon of the 21st Century. *Philosophical Transactions of the Royal Society*, 357 (1420), 609-613.
- Oliver-Smith, A. (2006). *Disasters and Forced Migration in the 21st Century*. Social Science Research Council Understanding Katrina: Perspectives From the Social Sciences, <https://items.ssrc.org/understanding-katrina/disasters-and-forced-migration-in-the-21st-century/>, Erişim Tarihi: 07.06.2023.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Peker, A. E. ve Şanlı, İ. (2022). Deprem ve Göç İlişkisi: 24 Ocak 2020 Elâzığ Deprem Örneği. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), 125-154.
- Sağiroğlu, A. Z., Ünsal, R. ve Özenci, F. (2023). *Deprem Sonrası Göç ve İnsan Hareketlilikleri Durum Değerlendirme Raporu*. AYBÜ-GPM Rapor Serisi-15. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (AYBÜ-GPM).
- Sarvimakı, M., Uusitalo, R. ve Jantti, M. (2009). Long-Term Effects of Forced Migration. *Discussion Paper Series*, 4003, 1-46.
- Scawthorn, C. (2000). *The Marmara, Turkey Earthquake of August 17, 1999: Reconnaissance Report*. New York: Technical Report MCEER-00-0001 The Multidisciplinary Center for Earthquake Engineering Research.
- Sento, (2023). <https://sento.com.tr/blog/deprem-sonrasi-yeni-hayat-zorunlu-goc/>, Erişim Tarihi: 02.04.2023.
- Südaş, İ. (2004). Effects of Marmara Earthquake of August 19, 1999 on Population and Settlement: Cause of Gölcük (Kocaeli). *Aegean Geographical Journal*, 13, 73-91.
- Şengül, M. ve Turan, M. (2013). Erciş Depremi Örneğinde Afet Sonrası Geçici Yerleşim Alanlarında Yönetim Uygulamaları ve Sorunları. *Mülkiye Dergisi*, 36(1-274), 113-148.
- Tamer, M. ve Bilvural, A. (2018). Zorunlu Göçün Toplumlarda Oluşturduğu Problemler. V. Özpolat (Ed.), *Zorunlu Göçler ve Doğurduğu Sosyal Travmalar* (ss.9-20). Ankara: Hegem Yayınları.
- Taşçı, F. (2009). Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 10, 177-204.
- Tuna, K., Parin, S. ve Tanhan, F. (2012). *Van Depremi: Sosyo-Ekonomik ve Psikolojik Durum Tespiti Raporu*. İstanbul: Çocuk Araştırmaları Merkezi.
- Tekin, F. (2011). Kültürel Travma Olarak Zorunlu Göç. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25, 91-100.
- Varol, N. ve Gültekin, T. (2016). Etkin Bir Göç Faktörü: Afetler, *AÜDTCF Antropoloji Dergisi*, 32, 43-51.
- Yaman, M. ve Düger, Y. (2017). *Afet Yönetiminde Kavramsal Çerçeve ve Türkiye'de Afet Yönetiminin Genel Tarihsel Gelişimi, Afet Yönetimi*, 1-27, Bursa: Ekin Yayınevi.

Yıldız, M. Z., Deniz, O., Parin, S. ve Erdoğan, R. (2017). Deprem ve Göç: 2011 Van Depremi Örneği. *International Social Sciences Studies Journal*, 3(7), 1426-1444.

Wikipedia, (2023). https://tr.wikipedia.org/wiki/2023_Kahramanmara%C5%9F_depremleri. Erişim Tarihi: 08.04.2023.